

Глава IV

БОРБЕ У ЗИМУ 1945. ГОДИНЕ. ВИРОВИТИЧКИ И БОЛМАНСКИ МОСТОБРАН

ОБРАЗОВАЊЕ ВИРОВИТИЧКОГ МОСТОБРАНА

Почетком октобра 1944. године, јединице 6. славонског и 10. хрватског корпуса НОВЈ ослободиле су већи део Подравине са градовима Подравска Слатина, Бурђевац, Вировитица, Чађавица, Клоштар и напале Копривницу. У току новембра и децембра, те снаге су по наређењу Врховног штаба ускладиле своја дејства са офанзивом наших снага у Срему, јединица 12. војвођанског корпуса и трупа 3. украјинског фронта у Барањи и јужној Мађарској. Тиме је у непосредној непријатељској позадини ослобођена велика територија, која се на истоку простирала све до линије: Мославина—Чађавица—Црнац—Феричанци и на западу све до Копривнице.

На ту, у то време прилично велику слободну територију, у чијем се средишту налазила Вировитица (отуд и назив вировитички мостобран), ради обезбеђења левог крила 3. украјинског фронта у Мађарској, 8. децембра је пребачен један пук 233. совјетске дивизије. Истог дана, након што је форсирала реку Драву и заузела Мославину, на мостобран се пребацила и 16. војвођанска дивизија. Пошто се повезала са јединицама 6. и 10. корпуса, ради проширења и учвршћења мостобрана 16. дивизија предузима офанзивна дејства у правцу Доњег Михољца. Тако је почетком децембра образован вировитички мостобран, који се преко Барча чврсто

ослањао на лево крнло 3. украјинског фронта и осталих дивизија 12. војвођанског корпуса на левој обали Драве, док се на југу и западу ослањао на слободну територију источне Славоније, Било-горе и Мославине.

Стварање тако велике слободне територије у међуречју Саве и Драве и у позадини фронта, у Срему и на Драви, чија је површина износила око 40.000 квадратних километара, забринуло је немачку Врховну команду и принудило је да се позабави »сређивањем прилика јужно од реке Драве«, где су »јаке црвене снаге код Вировитице, представљале продужење руског фронта пред 2. оклопном армијом« и могле врло лако »да постану активне и према југоистоку и према северозападу...«¹⁹³

Свесна те опасности, Команда »Југоистока« предузима крајем децембра своју противофанзиву. Поред усташко-домобранских снага јачине око две дивизије, распоређених по оближњим гарнизонима, у тој противофанзиви учествују: главнина 1. и 2. козачке дивизије, делови 11. немачке пољске ваздухопловне дивизије, један пук тзв. Поглавникове телесне гарде, 20. пук 1. домобранске дивизије, борбена група »Фишер« из рејона Доњег Михољца, делови дивизије »Штефан« за нарочиту употребу и неке полицијске снаге.¹⁹⁴ Те снаге, као што ћемо видети, све до пристизања дивизија 91. немачког армијског корпуса нису могле да забележе већи успех.

Пошто је у току 16. јануара заузео села Црнац, Сухомлаку и Чађавицу, противнападом бригада 16. дивизије непријатељ је 7. јануара заустављен на линији: река Драва—Греда—Сопје—к. 119—Сенковац-шума—Сибовац—Чађавица—Адолфовац—Вођински канал—Оскоруша—Милановац. Од села Брешановци фронт се затим нагло повијао на југ и преко села Зденци и Феричанци ослањао на источне падине планина Крндија и Дил-гора.

¹⁹³ Оперативни дневник Команде »Југоистока«; Библиотека ВИИ, бр. 2706/8.

¹⁹⁴ С. Савић и Ж. Атанацковић: Трећа армија, Нови Сад, 1981, стр. 131. Архив ВИИ, к. 291, бр. М/3; к. 292, бр. 5-1/2; к. 215, бр. 1-4; ВЈИ бр. 1/53, 4/53.

Заједно са 51. дивизијом на западни сектор мостобрана прешла је и 36. војвођанска дивизија. Она је на сектору Вукосављевица—Турнашица—Седларица сменила са положаја 33. дивизију 10. хрватског корпуса. Тако се 18. јануара на вировитичком мостобрану нашла цела 3. армија ЈА са 6, 10. и 12. корпусом НОВЈ. Истог дана, са мостобрана су се повукли делови 233. совјетске дивизије.

Постојао је још један разлог хитног пребацивања 3. армије на вировитички мостобран. Била је то ситуација на сремском фронту. Тамо су Немци 17. јануара, прикупивши јаче снаге из групације генерала Јера, отпочели снажну офанзиву против дивизија наше 1. армије. Изненадивши јединице 21. српске дивизије код Отока и Комлетинаца, непријатељу је пошло за руком да пробије сремски фронт, поврати Шид и угрози Сремску Митровицу. У таквој ситуацији, Врховни штаб НОВЈ наређује штабу 3. армије да са својом источном групом дивизија (16. и 51. дивизија 12. корпуса и 12. дивизија 6. корпуса) хитно предузме офанзивне акције у Подравини, а посебно у правцу Доњег Михољца и Нашица, да би се олакшао положај наших јединица на сремском фронту.¹⁹⁵

БОРБЕ ЗА ПРОШИРЕЊЕ МОСТОБРАНА

Задатак 51. војвођанске дивизије био је да са једном бригадом (7. војвођанска) нападне непријатеља правцем: Адолфово Село—Адолфовац—Чађавица, са другом бригадом (8. војвођанска) да нападне упоришта у селима Сухомлака и Црнац, и да, пошто овлада левом обалом Новог дравског канала, ради продора према Чађавици убади и своју трећу бригаду (12. војвођанску). Четрнаеста словачка бригада задржана је у корпусној резерви на просторији Петрово Село—село Грабић. Шеснаеста војвођанска дивизија, на левом крилу, са

¹⁹⁵ Западна оперативна група имала је задатак да изврши притисак у правцу Копривнице и Бјеловара. (Ту групу сачињаваће су 32. и 33. дивизија 10. корпуса, 40. дивизија 6. корпуса и 36. дивизија 12. корпуса).

две бригаде, нападала је правцем села: Врањешевац—Шашево—Старин, а са једном бригадом правцем: Носковци—Чађавица, садејствујући јединицама 51. дивизије у нападу на Чађавицу. Петнаеста војвођанска бригада те дивизије постављена је на просторију села Милановац—Д. Предријево са задатком обезбеђења десног бока 51. дивизије. Замисао штаба корпуса била је да истовременим нападом двеју дивизија са југа и запада набаци његове снаге на Карашицу и ликвидира његову избочину у рејону Чађавице.

Одмах по искрцавању из воза, штаб бригаде је добио наређење да хитно упути један батаљон у Доње Базије, где је непријатељ вршио јак притисак и настојао да пробије одбрамбене положаје 2. војвођанске бригаде. Усиљеним маршем преко Добровића упућен је 1. батаљон, који је 19. јануара у 6.30 часова сменио на положају батаљон 2. војвођанске бригаде. За обезбеђење развоја бригаде из правца села Црнац, упућен је 2. батаљон, који је посео положаје на ивици Воћинског канала у рејону Бурин луг, источно од Добровића.

Након краће минобацачке и ватрене припреме у 17.00 часова, 1. батаљон је снажним јуришом успео да продре у село Адолфовац. Непријатељ је пружао огорчени отпор и у повољном тренутку, када је батаљон остао без подршке својих суседа, извршио на њега противнапад, обухвативши његова крила из правца шуме Јасеник и Адолфовац. Претрпевши губитке од пет мртвих и 14 рањених — 1. батаљон је био приморан да се врати на своје полазне положаје.¹⁹⁶

Биле су то прве жртве 7. бригаде на вировитичком мостобрану. Изненадан и енергичан напад 1. батаљона на сектору Адолфово Село, открио је непријатељу присуство свежих снага и наше намере на том делу фронта. Оценивши да су директно угрожени бок и позадина његових снага код Чађавице, непријатељ је брзо интервенисао и на тај сектор довукао нова појачања. Наред-

¹⁹⁶ Међу погинулим налазила се и другарица Милка Узелац, омиљени политички делегат вода. Из строја су избачени и командир чете Цвеја Пејановић и заменик политичког комесара чете Пера Цимпић.

них 24 часа он је грозничаво и максимално настојао да ојача своје положаје и припреми се за одбрану.

По пристизању осталих батаљона, штаб бригаде је одмах приступио припремама за извршење општег напада, који је планиран за 20. јануар у 15.00 часова. Удесно од 1. батаљона, на каналу северно од пута Сухомлака—Доње Базије, полазне положаје за напад посели су 3. и 5. батаљон бригаде. Лево од 7. бригаде припремала се за напад 2. а десно 8. војвођанска бригада.

Након краће артиљеријске припреме, коју су из рејона Доњих Базија извршили артиљеријска бригада 51. дивизије и бригадни минобацачи, отпочео је једновремени напад пет бригада 16. и 51. војвођанске дивизије.

Нападајући са три батаљона у линији, 7. бригада је ломила огорчени отпор непријатеља и успела да заузме Адолфово Село. Избивши на брисани простор испред 2. непријатељевог одбрамбеног положаја и утврђено село Адолфовац, бригаду је зауставила убитачна митраљеска и минобацачка ватра. После поновљене артиљеријске и минобацачке припреме, у 21.00 час, батаљони 7. бригаде поново су безуспешно покушали да заузму село Адолфовац. Претрпевши у та два јуриша тешке губитке — 34 мртва, 167 рањених, 15 несталих и 38 промрзлих бораца, или укупно 254 бораца избачених из строја, штаб бригаде наређује укопавање на достигнутим положајима који су се протезали источном квицом Адолфовог Села и каналом северно од пута Сухомлака—Доње Базије. У том нападу погинуло је 85 непријатељевих војника, велики број је рањен, а један војник је заробљен. Од наших снага највеће губитке претрпео је 5. батаљон — из строја су избачена 104 борца.¹⁹⁷

О карактеру и оштрини тог напада, поред осетних губитака у људству, најбоље говоре и подаци о утрошеној муницији. За само 7 часова борбе, утрошено је око

¹⁹⁷ Тог дана погинули су заменици командира чета Раде Несторовић и Коста Чавић, заменик комесара чете Драгомир Јовановић, водник Душан Крајновић и политички делегат Бранко Малешевић (Архив ВИИ, к. 1400, рег. бр. 47-1/3).

100.000 пушчаних и митраљеских метака, 29.000 метака за аутомате, 240 ручних бомби, 1.658 минобацачких мина и 600 метака за противтенковске пушке. На тако велике губитке утицали су и изразито неповољни земљишни услови. Испред положаја 7. бригаде простирала се велика бела равница на којој се није могао наћи ни један погодан заклон од убитачне и унакрсне непријатељске ватре. Непријатељ се налазио у кућама подешеним за борбу и са пробијеним пушкарницама у зидовима. Наши борци нису имали зимску одећу и беле огртаче, па су се на дебелом снежном покривачу њихове силуете оцртавале и на великој удаљености, служећи непријатељским митраљесцима и снајперистима као идеалне покретне мете. Један од највећих савезника непријатељу била је зима. Жива се тих дана спуштала и до минус 26 степени. Колики је проблем била зима и какво је било стање наших јединица, може се сагледати из оперативне документације. У петнаестодневном извештају штаба 1. батаљона записано је:

»... Постоје недостаци у одећи и обући. Око 180 другова нема војничке одеће, а са слабом обућом има око 150 бораца, од тога 20 босих ..«¹⁹⁸

То значи да је преко 50% бораца у бригади било слабо одевено и обучено, док је 10% бораца било потпуно босо. Стога није чудно што је само у току једног дана промрзло 18 бораца 5. батаљона.

Све то није поколебало наше борце, који су и под таквим условима неустрашиво јуришали. Њихов морал остао је на завидној висини све време тих тешких борби и напора на вировитичком мостобрану. Тако се из већ цитираног извештаја 1. батаљона може сазнати да је тај исти »босоноги батаљон« већ сутрадан, након смењивања са положаја, у селима Сапорци и Нова Буковица, одржао једну батаљонску конференцију и два митинга са народним весељем. У анализи претходне борбе уочено је да наше јединице поново нису оствариле најбоље садејство са артиљеријом која их је подржавала. Била је то, додуше, и прва ватрена подршка и заједничко

198 Архив ВИИ, к. 1400-А, рег. бр. 1-9.

дејство у нападу наших бригада са новоформираном Артиљеријском бригадом 51. дивизије. Уместо да искористе дејство артиљерије за савлађивање брисаног јуришног простора и да се под њеном заштитом што више приближе непријатељским положајима, наше јединице су чекале да се потпуно заврши артиљеријска припрема и тек онда прелазиле у напад. Непријатељ је у међувремену већ поново запоседао своје истурене ватрене положаје.

Краће преподневно затишје 21. јануара, непријатељ је искористио да поправи свој нарушени систем одбране и доведе нова појачања. Наше јединице су то време искористиле за замену батаљона и попуну муницијом. Искрпљене, проређене и прозебле борце 1. и 5. батаљона, у току ноћи сменили су 2. и 4. батаљон. На левом крилу, на ивици шуме Јасеник и даље је остао 3. батаљон, који у току претходног дана није имао велике губитке и налазио се на мало повољнијим положајима.

Двадесет првог јануара у 15.00 часова, након артиљеријске припреме напада, 7. бригада је поново кренула преко завејане и прегледне снежне равнице у напад на утврђено непријатељско упориште Адолфовац. Испред стрељачког строја ишли су четни и батаљонски руководиоци. Напад је био силовит, а губици велики. Само у току првог јуриша из строја је избачено 127 бораца и руководилаца. Рањена су сва три комесара батаљона и помоћник комесара бригаде Душан Секић Шаца. Снежна равница остала је поново прекривена нашим мртвим и рањеним борцима, али Адолфовац ни овога пута није заузет. Непријатељ се жилаво бранио и отворио такву запречну ватру да је било немогуће приближити се његовим утврђеним положајима. На тој непрегледној белој равници нарочито ефикасно деловала је његова митраљеска, минобацка и тромблонска ватра. Користећи маскирне беле огртаче и везујући јаком баражном ватром наше залегле стројеве, непријатељ је предузимао краће испаде и почео да заокружује и одсеца поједине делове и групе наших бораца, који су успели да се укљине у његове положаје.

У 16.30 часова извршен је још један јуриш наших батаљона, али се и он завршио неуспехом. У 19.45 часова батаљонима је наређено да се повуку на своје полазне положаје. Уз губитке од 38 погинулих и 127 рањених и несталих бораца, код Сухомлаке је заустављен и напад 8. војвођанске бригаде. Ни јединице 16. војвођанске дивизије нису забележиле видније успехе. Непријатељ је имао довољно времена да свој мостобран на Новом дравском каналу, код Чађавице, добро утврди и поседне јаким снагама. Претрпевши тешке губитке — погинуло је 51, а рањен 221 борац — јединице 16. дивизије повукле су се на своје полазне положаје.

Оценивши да је непријатељ привукао јаче резерве и успео да консолидује своју одбрану, те да би даље задржавање наших јединица на отвореном и од јаке зиме незаштићеном простору било погубно за даљу борбу, штаб 12. корпуса наређује штабовима дивизија да прекину даљи напад, да се утврде на достигнутим положајима и да ради одмора и попуне на смену извлаче једну по једну бригаду у насељена места. У току ноћи 21/22. јануара, положаје 7. бригаде у највећем реду, преузела је 12. војвођанска бригада. Седма бригада се сместила на кантоновање у села Доња Буковица и Горње Виљево.

Дводневни одмор и смештај по топлим кућама био је крајње нужан. Након дугог усиљеног марша и огорчених петодневних борби, борци бригаде су били на границама својих могућности. Да би се попунили губици од преко 400 бораца, а посебно губици у руководећем кадру, расформиран је најмлађи 5. батаљон, а његово људство распоређено по осталим батаљонима. Након тога, бригада је имала 2.014 бораца, али је било много теже прехлаћених и прозоблих бораца.

Након дводневног одмора и сређивања, бригада је ноћу 24/25. јануара сменила 8. војвођанску бригаду са положаја пустара Оскоруша—Криваја и село Милановац. На новим положајима 7. бригада остала је само један дан.

Да би скратио развучени фронт својих јединица, ослонио га на неку јачу природну препреку, односно

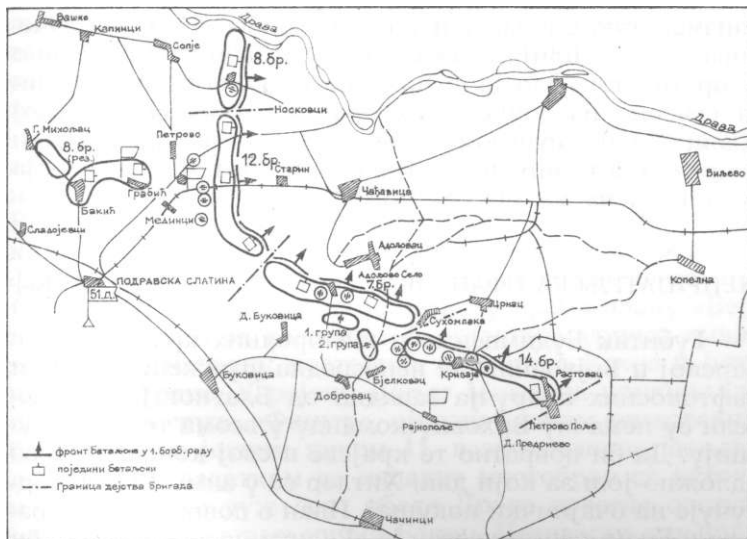
на Нови дравски канал, ликвидирао непријатељски мостобран и опасну избочину код Чађавице, штаб 12. корпуса 25. јануара одлучује да још једном нападне снагама 51. и 16. војвођанске дивизије. За удар на главном правцу одређене су 12. и 8. војвођанска бригада 51. дивизије и 1. бригада 16. дивизије. Те јединице су имале задатак да нападајући правцем: Доње Базије—Адолфово Село—Чађавица, заузму Чађавицу и запоседну за одбрану Нови дравски канал. Остале бригаде 16. и 51. дивизије имале су задатак да изврше истовремени притисак на својим секторима фронта, те »да по могућности тај притисак претворе у напад и да поменута непријатељска упоришта ликвидирају«.

По наређењу штаба 51. дивизије, 7. бригада је своје тек преузете положаје предала 14. војвођанској бригади. Остављајући два батаљона у дивизијској резерви у рејону мајура Бурин луг, 7. бригада је добила задатак да са преостала два батаљона поново нападне утврђени Адолфоваци и тиме садејствује 12. војвођанској бригади у нападу на Чађавицу.

Након тридесетоминутне ватрене припреме, 25. јануара у 18.00 часова, јединице 51. и 16. војвођанске дивизије отпочеле су још један безуспешни покушај да ликвидирају непријатељску избочину код Чађавице. Нападајући са северозападне стране, из правца к. 102 и шуме Јасеник, 4. батаљон 7. бригаде, након двочасовног жестоког јуриша и борбе, успео је да се домогне првих кућа у Адолфовцу. Јаким противнападом непријатељ је успео да га избаци из села, али је и 4. батаљону пошло за руком да одбије тај противнапад и задржи у својим рукама мост на каналу северно од Адолфовца. Слично се догодило и са 3. батаљоном. Упркос великом брисаном простору и јакој непријатељској ватри, он је успео да се приближи упоришту на свега 100 до 150 метара, али га је непријатељ снажним противнападом вратио на полазне положаје. Безуспешни напади и борбе настављене су у току ноћи 25/26. јануара.

У овим борбама које су биле врло оштре, као и зима по којој су вођене, све јединице и борци улагали су максималне напоре и одлучност да се постигне успех,

али успеха није било. Непријатељ је, поред тога што се одлучно бранио примењујући богато искуство, сваку кућу претворио у бункер, па их је у постојећим условима, без тенкова, било скоро немогуће заузети. Поред тога, све јединице претрпеле су велике губитке, а људство је било прозебло и преморено ...¹⁹⁹



Распоред 51. дивизије 31. 01. 1945. на вировитичком мостобрану

Пошто ни остале јединице 51. и 16. војвођанске дивизије нису забележиле веће успехе, штаб корпуса је у 4.00 часа наредио да се јединице повуку на полазне положаје. У тим борбама погинуло је 228 бораца 16. дивизије, а из строја су избачена 174 бораца 51. дивизије. Седма бригада је имала 13 погинулих, 50 рањених и седам несталих бораца. Непријатељ је имао 120 мртвих и рањених.

Заморене и промрзле борце 3. и 4. батаљона на положајима испред Адолфовца сменили су 1. и 2. батаљона.

¹⁹⁹ С. Савић, цитирано дело, стр. 76 и 77; Архив ВИИ, к. 954, бр. 2-19/1; к. 1396, бр. 14-1.

љон, који су се дотада налазили у дивизијској резерви. Четврти батаљон који је у последњим борбама остао без команданта и комесара батаљона, задржан је у бригадној резерви у Бурином лугу, док је 3. батаљон повучен у Доње Базије.

Све до 7. фебруара, 7. војвођанска бригада је остала на положајима испред Адолфовца. Батаљони су се наизменично смењивали у првој борбеној линији. Очекивала се непријатељска противофанзива. Оправдано се претпостављало да ће до непријатељског напада доћи са северне избочине и његовог мостобрана на левој обали Новог дравског канала. На то је указивала и непрекидна извиђачка активност и нова појачања која су довлачена на тај сектор.²⁰⁰

НЕПРИЈАТЕЉСКА ОФАНЗИВА »УЕКУОБР« (»ЗЕЛЕНИ ВУК«)

Губитак Будимпеште и житородних крајева у Мађарској и Војводини, те непосредна угроженост Беча и нафтоносних подручја западно од Блатног језера, довела су немачку Врховну команду у веома тешку ситуацију. Да би повратио те крајеве и свој коначан пораз одложио још за који дан, Хитлер се у зиму 1944/45. одлучује на очајнички покушај. План о повратку тих крајева и Будимпеште назвао је »Велика операција«. Да би извео ту операцију, западно од Будимпеште довлачи своје последње оклопне и оперативне резерве. Посебно место у тој операцији имале су снаге под командом маршала вон Вајкса из Југославије. Оне су имале задатак да ударе у издужени бок и позадину трупа 3. украјинског фронта, са десне обале Драве. Ради тога је претходно требало створити оперативну основицу за увођење у борбу дивизија 91. немачког корпуса, који је почео да се групише у ширем рејону Осијека, Нашица и Доњег Михаљца. Другим речима, требало је ликвидирати вировитички мостобран, онемогућити даља деј-

²⁰⁰ Архив ВИИ, к. 1396, бр. 15-1; 16-1, 22-6. У једној сусретној борби наших и непријатељских извиђачких патрола погинуо је водник Милан Вигњевић, а рањено је десетак наших бораца.

ства јединица наше 3. армије и одбацити их са десне обале Драве. Требало је коначно отклонити опасност која је непосредно висила у позадини њихових снага у Срему. Ту своју претходну фебруарску операцију у Подравини, Немци су називали »Верволф«, што у преводу значи »Зелени вук«. Ликвидацијом вировитичког мостобрана ослободио би се већи број немачких и квислиншких дивизија у Подравини, онемогућило снабдевање наших јединица у Славонији и ослабио наш притисак на комуникације, које су непријатељу биле потребне ради повлачења из Југославије.

Релативно затишје до којег је дошло крајем јануара и почетком фебруара није могло да завара наше штабове. Обавештајни органи сазнали су да се у рејон Винковаца, Осијека и Бакова довлаче нове јединице, које се пребацују из Босне или извлаче са сремског фронта. Били су то делови 297. немачке дивизије и 7. СС »Принц Еуген« дивизије, које су према плану »Верволф«, заједно са деловима 2. усташког здруга, имале задатак да нападну мостобран са његове јужне и југоисточне стране. У рејону Доњег Михољца прикупљала се борбена група »Фишер«, ојачана једним тенковским батаљоном и једним пуком 11. ваздухопловне, пољске дивизије са задатком да нападне мостобран са истока и напредујући дуж леве обале Драве пресече одступницу нашим снагама према Барчу. Петнаести коњички козачки корпус, са своје две дивизије и једним пуком Поглавниковог телесног здруга припремао се да нападне на Вировитицу са западне стране.

На источном сектору вировитичког мостобрана, уочи непријатељске операције, распоред наших јединица био је овакав:

— Педесет прва војвођанска дивизија: 12. војвођанска бригада бранила се на сектору Драва—Горње Предријево—Врањешевац—к. 105; 7. војвођанска бригада бранила се на линији: к. 105—Адолфово Село—Вођински поток—к. 101; 14. војвођанска бригада бранила је нашу избочину на широком фронту од Буриног луга преко Оскоруше, Милановца, Брештановца и Великог Растовца, све до пустаре Цигањуша; 8. војвођанска бригада налазила се у дивизијској резерви у рејону

Доња Буковица и Добровић; Артиљеријска бригада 51. дивизије имала је једну артиљеријску групу за подршку 7. и 14. бригаде у рејону Добровића и Миљевца и једну групу за подршку 12. бригаде у селу Мединци: на десном крилу 14. војвођанске бригаде и на линији села: Баре—Зденци—Банковци—Феричанци, бранила се Осигејка бригада 12. славонске дивизије. Остале бригаде те дивизије, распоређене на широком фронту, браниле су источне и јужне прилазе слободне територије Папука, Крндије, Дил-горе и Пожешке котлине; 16. војвођанска дивизија налазила се у резерви 12. корпуса на просторији: Вировитица—Терезино Поље—Дудаковац—Цабуна;

— у западном сектору вировитичког мостобрана, на широком фронту од Пакрачке горе, па преко Дежановца, Павловца, Зрињске горе и грена Било-горе, до В. Чрешјевице и Драве, браниле су се 32. и 33. дивизија 10. хрватског корпуса, једна бригада 12. дивизије и 40. дивизија 6. славонског корпуса, те 36. дивизија 12. војвођанског корпуса.

Према томе, насупрот исцрпљеним, слабо опремљеним и у широком фронту развученим снагама 3. армије, које уз то нису имале ни једно оклопно борбено возило и подршку авијације, стајала су два комплетно опремљена непријатељска корпуса са 50 тенкова, бројном артиљеријом, усташко-домобранским и полицијским снагама. Главни удар 91. немачког армијског корпуса усмерен је правцем Нашице—Подравска Слатина—Вировитица, а то је био и основни правац 297. немачке дивизије. Седма СС »Принц Еуген« брдска дивизија оријентисана је преко брдско-планинских масива Крндије и Папука такође, према Вировитици, која је била главни оперативни циљ и 15. коњичког козачког корпуса са запада. Преко мостобрана на Новом дравском каналу, који је непријатељ тако огорчено бранио и где су се очекивале његове главне снаге, упућена је само борбена група »Фишер«, на помоћном правцу 91. немачког корпуса.²⁰¹

²⁰¹ Архив ВИИ, к. 291, рег. бр. 6-1, к. 293 А, рег. бр. 8-1, к. 21⁵Рег-Р- 3-2/1, к. 953, рег. бр. 24-1/1, к. 954, рег. бр. 1-1/2 и к. 1397, рег. бр. 1-2, ВИГ, бр. 1, 2 и 4/33.

ПОЧЕТАК НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ОПЕРАЦИЈЕ »ВЕРВОЛФ« И ПОВЛАЧЕЊЕ СА ВИРОВИТИЧКОГ МОСТОБРАНА

Шестог фебруара у рано јутро, једновременим нападом 297. и 7. СС брдске дивизије отпочео је пробој нашег фронта на одсеку: Г. Мотичина—Валеновац—Феричанци—Зденци, који је бранила Осијечка бригада 12. славонске дивизије. После вишечасовне жестоке борбе, непријатељ је успео да се пробије на споју између Осијечке и 14. војвођанске (словачке) бригаде, јужно од села Обрадовац. Пошто је непријатељ у међувремену пробио и положаје Чехословачке бригаде и заузео села Валеновац и Феричанце, штаб 12. славонске дивизије наређује својим бригадама да се повуку на линију: Дузлук—Ораховица—Чачинци. Због брзог напредовања 7. СС дивизије и њеног изненадног доласка на комуникацију Кутјево—Ораховица, јединице 12. славонске дивизије нису могле да се одрже на тој линији, па се по наређењу штаба дивизије повлаче на линију: Кокочак—село Хумљани—село Меклеуш, препуштајући непријатељу Чачанце и Ораховицу. Након повлачења јединица 12. славонске дивизије, остао је потпуно откривен и угрожен десни бок 51. војвођанске дивизије.

Да би затворио указану брешу, штаб 51. дивизије упућује један батаљон 8. војвођанске бригаде према селу Обрадовац, а један према селу Брезовљани. Четрнаестој војвођанској бригади, која је у међувремену одбила један јачи непријатељски напад, наређено је да се, уз подршку батаљона 8. бригаде, повуче на 2. одбрамбену линију на Воћинској реци и каналу Војловица. Након повлачења 14. бригаде на положаје код Доње Буковице, повукли су се и батаљони 8. војвођанске бригаде. Тиме је поново повезан и успостављен фронт са 12. славонском дивизијом. У току ноћи 6/7. фебруара из корпусне резерве на тај сектор упућена је и 2. бригада 16. дивизије. На осталим секторима фронта 51. војвођанске дивизије, тога дана није било никаквих значајнијих промена.

Седмог фебруара у зору, уз јаку подршку своје артиљерије и тенкова, непријатељ поново пробија но-

вопоседнуту линију 12. дивизије и наставља своје наступање према Воћину и Подравској Слатини. У жељи да што више заобиђе десни бок 51. војвођанске дивизије, борбена група »Фишер« тек у поподневним часовима предузима напад на положаје 12. војвођанске бригаде.

Батаљони 7. бригаде остали су на својим положајима све до 16.00 часова. Тада је примљено наређење да се бригада »одлепи« од непријатеља и преко Мединаца повуче у рејон села Бакић—Грабић, где остаје у дивизијској резерви. Улогу заштитнице добио је 4. батаљон који се до тада налазио у бригадној резерви.

У први сумрак отпочело је извлачење 7. војвођанске бригаде. Пошто су се у међувремену на споју са 12. бригадом и у Мединцима појавиле непријатељске јединице, бригада се, преко села Козица и Подравске Слатине, повукла на просторију Грабић—Бакић. Ту је одмах организовано укопавање и уређење нових одбрамбених положаја.

Штитећи одступницу бригаде, 4. батаљон се поставио на јужну ивицу села Миљевци. У 17.30 часова његове положаје нападе су јакe непријатељске снаге. У намери да што брже пресече одступницу осталим деловима бригаде, непријатељ је енергично настојао да пробије положаје 4. батаљона. Након три узастопна јуриша и уз тешке губитке (преко 300 мртвих и рањених војника), он је био принуђен да одустане од пробоја преко Нових Миљеваца и положаја 4. батаљона. Сачекавши непријатеља на блиском одстојању, борци, а нарочито митраљесци и аутоматичари, направили су прави покољ у његовим густо збијеним редовима. Одлучност, непоколебљивост и чврста решеност бораца 4. батаљона натерали су непријатеља да потражи други правац за извршење своје намере. То је омогућило осталим батаљонима да се, без жртава и у најбољем реду, повуку на своје наредне положаје. Пошто је одлично извршио свој задатак, 4. батаљон се под окриљем ноћи и по наре-

ђењу штаба бригаде повукао у правцу Бакића, а одатле према селу Новаци, поново у бригадној заштитници.²⁰²

Осмог фебруара 7. бригада добија наређење од начелника штаба дивизије да поседне и брани следећу одбрамбену линију: река Драва—пустара Врба—источна ивица села Капинци—село Циганка. Удесно од 7. бригаде, у рејону Горњег Михољца, налазио се један батаљон 12. бригаде, док се на крајњем десном крилу 51. дивизије и на линији Ливадак—село Сладојевци налазила 8. војвођанска бригада. На следећој узастопној линији Шпанат—Новаци за одбрану се припремала 14. војвођанска бригада.

У луку Драве и на левом крилу борбеног поретка 7. бригаде, бранио се њен 2. батаљон, на десном крилу, код села Циганка, налазио се 1. батаљон, а на централном делу фронта у рејону села Капинци — 3. батаљон. Четврти батаљон добио је задатак да на левој ивици канала Југовац, од села Новаци до Драве, припреми следећу линију одбране ради прихвата батаљона из прве борбене линије.

После краће артиљеријске припреме, у 14.00 часова, непријатељ је поново напао положаје 7. војвођанске бригаде. Главни удар наносио је правцем села: Сопје—Капинци—Вашка. До 17.00 часова бригада је одбила два непријатељска напада, али је непријатељ уз подршку тенкова упорно настојао да се пробије дуж комуникације Капинци—Вашка. Пошто се непријатељ у међувремену пробио на сектору 8. војвођанске бригаде и заузео Цабуну, штаб бригаде наређује батаљонима прве борбене линије да се, уз подршку и преко положаја 4. батаљона, повуку према селу Будаковац. Осетивши да се наше јединице извлаче, непријатељ је појачао свој притисак код села Капинци и са очигледном намером да раздвоји наше батаљоне и пресече им одступницу. Користећи своје брзопокретне и моторизоване делове, непријатељ је успевао да сустигне и окружи мање групе наших јединица и делове 15. војвођанске бригаде, који су се повлачили тим правцем.

202. У току те борбе рањено је неколико бораца батаљона, међу којима су била и два заменика командира чета, Илија Рајић и Јосип Месић.

Том приликом, једна непријатељска колона, пробивши се до Вашке, оријентисала се према Драви и тиме потпуно заокружила и одсекла левокрилне делове 2. батаљона 7. војвођанске бригаде. Нашавши се у окружењу на десној обали Драве, без тежег наоружања и коморе, која је у току претходног дана упућена према Барчу, вршилац дужности команданта 2. батаљона, Борће Милекшић, одлучује се на веома ризикантан подухват. Преко тек замрзнуте реке, у широком и растреситом строју, он преводи окружене делове батаљона на супротну обалу без иједног изгубљеног војника.²⁰³ Непријатељ, кога су задржали слабији заштитнички делови, касно је приметио тај успешно изведени маневар. По избијању на реку Драву, морао се задовољити прикупљањем неколико одбачених ранаца и припуцавањем на заостале борце на супротној обали. Ипак, по завршетку операције, због те самоиницијативне одлуке, штаб 2. батаљона је позван на одговорност, а вршилац дужности команданта смењен са свог положаја.

Пошто је прихватио остале батаљоне са положаја на каналу Југовац и код пустаре Широка, 4. батаљон 7. бригаде се у току ноћи пребацио на следећу узастопну линију одбране, источно од села Орешац, где је ухватио везу са деловима 12. војвођанске бригаде. У току тог дана, погинула су два, рањено је пет, а нестала су 64 борца 7. војвођанске бригаде.²⁰⁴

*

203 Преко тако импровизованог моста, појачаног даскама, кукурузном шашом и фашинама од обалског растиња прешао је и део избеглог народа из славонских села.

204 Приликом повлачења изгубљен је један минобацач, једна противтенковска пушка и девет двоосовинских кола. Губици би били и већи, посебно материјални, да батаљони, по наређењу штаба бригаде, у току претходног дана нису послали према Барчу своје позадинске делове, пратеће чете и коморе. Што се тиче несталог људства, чији је број релативно велики, испоставило се да је већина бораца, евидентираних као нестали, успела да се пробије из непријатељског окружења и прикључи славонским јединицама или пребаци преко залеђене Драве.

Покушај да се заустави непријатељево надирање убацивањем 16. војвођанске дивизије на главни правац непријатељског продора није успео. Нападајући са надвишавајућих гребена и падина Било-горе, 7. СС брдска немачка дивизија стално је висила над главном саобраћајницом Подравине, комуникацијом Нашице—Вировитица и непрестано ударала на спојеве између јединица 6. славонског и 12. војвођанског корпуса. У жестоким дводневним борбама, уз истовремене нападе из више правца, делова 297. немачке дивизије, која је надирала дуж комуникације, и 7. СС дивизије са Било-горе, 16. војвођанска дивизија била је принуђена да се повлачи према Сухопољу и Вировитици.²⁰⁵ Заузимањем Кералија и Вођина и пресецањем комуникације Пивница—Сухопоље, развојене су снаге 6. славонског и 12. војвођанског корпуса и опасно угрожен бок и позадина наших јединица у Подравини.

На западном сектору вировитичког мостобрана 15. коњички корпус успео је да заузме важне положаје Сјечица и Турски гробови, које су браниле јединице 10. хрватског корпуса, и тиме угрозе Вировитицу и са запада. После набацивања делова 12. дивизије на гребен Папука и Крндије, непријатељ се брзо приближавао Вировитици и са југа. Показало се да наше исцрпљене и ослабљене снаге нису довољне за одбрану тако велике слободне територије и фронта дугог преко 200 километара. Кордонски и развучени поредак наших дивизија омогућио је непријатељу да, уз помоћ оклопних и мото-механизованих снага, пробије наше одбрамбене положаје и тиме угрози цео мостобран.

Након пада Подравске Слатине и Цабуне, штаб 3. армије оценио је да би даље задржавање 12. корпуса са својом бројном артиљеријом и коморама на десној обали Драве довело те јединице у тешку ситуацију. Ради тога, уз претходну сагласност Врховног штаба, 8. фебруара издаје наређење да се одмах приступи евакуацији свих позадинских делова, артиљерије и санитета на ле-

²⁰⁵ Неки делови 4. бригаде те дивизије, одсечени од своје главнине и набачени на гребен Папука, остали су у саставу 6. корпуса све до априла 1945. године.

ву обалу Драве. То је и учињено још исте ноћи. Јединице 36. војвођанске дивизије добиле су задатак да образују ужи мостобран на линији: Драва—Нетеча—Горње Базије—Дијелка—Драва, и тиме омогуће извлачење 16. и 51. дивизије преко понтонског моста код Барча. Јединицама 6. славонског и 10. хрватског корпуса наређено је да се вештим маневрисањем забаци за леђа непријатељу и ослонцем на гребен планине Папук и Псуњ дејствују у његовој позадини.

Поступајући по том наређењу, јединице 36. војвођанске дивизије повлаче се са западног сектора према Барчу и 9. фебруара до 6.00 часова поседају ужи мостобран, дубине 5 до 6 километара. Истовремено, на свом сектору повлаче се и јединице 16. и 51. дивизије, водећи задржавајућу одбрану са узастопних линија. То је омогућило непријатељу да још истог дана изврши централни напад на Вировитицу и заузме је.

У ЗАШТИТНИЦИ ДИВИЗИЈЕ

Водећи тешке одбрамбене борбе на правцу наступања непријатељских главних снага подржаних тенковима, јединице 51. дивизије добијају наређење да максимално убрзају извлачење у правцу Терезиног Поља и Барча. По наређењу штаба дивизије, 7. војвођанска бригада смењује 14. војвођанску бригаду и преузима улогу заштитнице дивизије. У 9.00 часова непријатељ јаким снагама напада положаје 4. батаљона код села Орешац и 3. батаљона код Будаковца. Пошто су одбили тај напад, батаљони се одмах повлаче на следећу одбрамбену линију: Подравски Соколац—Брезовица, где су се налазили и делови Дванаесте војвођанске бригаде. Подишавши новим положајима, непријатељ наставља своје нападе, нарочито на сектору 4. батаљона, који се после краће борбе и уз подршку 3. батаљона повлачи према селу Рушани. У 11.30 часова штаб 7. бригаде наређује 3. и 4. батаљону да са нове линије код Рушана организује прихват осталих јединица, које су добиле задатак да се без даљег задржавања повуку према Барчу. На-

ступајући у стопу за иашим јединицама, непријатељ подржан тенковима врши један изненадни и обухватни маневар преко положаја 12. војвођанске бригаде код села Градина и, после краће борбе, приморава 3. и 4. батаљон 7. бригаде да напусте тек поседнуту одбрамбену линију код Рушана. Да не би пали у окружење, ти батаљони се убрзано извлаче према селу Дијелка. Искористивши кратку пометњу, непријатељу је пошло за руком да из строја избаци око 50 бораца 7. бригаде и да заплени пет пушкомитраљеза, 59 пушака, једну аутоматску и једну противтенковску пушку. Уништен је један непријатељски тенк.

У селу Дијелка, повезујући се са јединицама 36. дивизије, штаб бригаде срећује своје јединице и организује последњу одбрану на линији ужег мостобрана да би се омогућило пребацивање избеглог народа и преосталих јединица 3. армије на супротну обалу. Све до 17.30 часова 3. и 4. батаљон 7. бригаде воде огорчене борбе са непријатељем који је упорно настојао да се пробије до моста на реци Драви. Када је пао мрак и након што су одбиле и последњи непријатељски покушај, јединице 7. бригаде напустиле су мостобран и са деловима 6. војвођанске бригаде повукли се на леву обалу Драве.

Упорношћу својих бораца и вешто вођеном задржавајућом одбраном са узастопних линија, 7. војвођанска бригада је успешно обављала постављени задатак, све док и последња наша јединица ни у једном тренутку није угрожена због повлачења или »попуштања« баталјона 7. бригаде. Посебно треба истаћи улогу 4. батаљона, који је све време тог драматичног повлачења имао улогу заштитнице (повлачио се само по добивеном наређењу), чак и онда када је непријатељ продирао на његовим крилима. Своје задатке успешно су извршили и 3. и 1. батаљон.

Исто тако, треба истаћи заслуге команданта бригаде мајора Милана Јешића Ибре за добро организовану задржавајућу одбрану и релативно мале губитке. Његово лично присуство и храброст у таквим тренуцима уливало је поверење и подизало морал борцима и потчиње-

ним руководиоцима и штабовима. Треба забележити и то да се 7. бригада, заједно са 6. бригадом, последња повукла са мостобрана код Барча, иако су по заповести штаба 3. армије, за одбрану ужег мостобрана биле одређене и одговорне јединице 36. војвођанске дивизије, односно 6. и 1. војвођанске бригаде.

Тако се завршио тај славни дио пута 7. војвођанске бригаде у којој је за 20 дана тешких борби погинуло 83, рањено 183, нестало 108 и промрзло 38 бораца, или укупно из строја избачено 412 бораца.²⁰⁶ Ако се има у виду да је из целе 51. дивизије, са њене четири пешадијске и једном артиљеријском бригадом из строја избачено укупно 1.179 бораца, произилази да је 7. бригада имала највеће губитке на вировитичком мостобрану, посебно у руководећем кадру. Сваки четврти погинули био је руководилац. Погинуло је: један комесар чете, два заменика командира, два заменика комесара, три политичка делегата, четири водна официра, један батаљонски хигијеничар и седам десетара.²⁰⁷ Пред фронтом 7. бригаде из строја је избачено 635 непријатељских војника и уништен је један тенк. У тим борбама бригада је изгубила два лака минобацача, седам пушкомитраљеза, две противтенковске пушке, осам аутомата, 79 пушака и девет двоосовинских кола.²⁰⁸

206 Подаци узети из Оперативног дневника бригаде, Бојне релације бригаде за јануар и фебруар и Књиге рањених и погинулих, која се чува у Војноисторијском институту у Београду.

207 Погинули су: Злативоје Ерић, комесар; Владимир Јовановић и Милорад Лончар, заменици комесара; Паја Несторовић, заменик командира; Коста Чавић, заменик командира; водници — Душан Крајновић, Бећир Бедовић, Србислав Лежимирац и Милан Вигњевић; делегати — Милка Узелац, Никола Станисављевић и Бранко Малешевић; батаљонска хигијеничарка Гордана Јовановић; десетари — Здравко Сиришки, Саво Недић, Раде Митровић, Жарко Лончаревић, Јосип Бошњак, Миленко Станковић и Мате Марковић.

208 Архив ВИИ, к. 1400, рег. бр. 1-1/4 и рег. бр. 2-1/4; к. 1396, бр. 20-1, 21-1, 22-1; к. 215, бр. 1-4; к. 1400, бр. 9-3, 23-1, 22-1, 47-3, 2-1/3; к. 1399 А, бр. 19-5, 20-5, 22-1, 23-1, 24-1, 25-1; к. 1400, бр. 22-1; к. 1400 А, бр. 9-3, 10-3; к. 261, бр. 5-1, 7-1/3; к. 293, бр. 5-1, 12-4, 12-5, 12-2, 12-3.

ПОНОВО НА ЛЕВОЈ ОБАЛИ ДРАВЕ

По преласку Драве, јединице 12. војвођанског корпуса остају на одмору у Мађарској до 17. фебруара. Педесет и прва дивизија разместила се у рејону: Мерење—Нађ-Допска—Киш-Добса—Гергешел. Седма бригада налазила се са 1. батаљоном у Сент Миклошу, 2. батаљон у Лајош-стази, а са 3. и 4. батаљоном у Хоно-Сент-Дарди. Упоредо са одмором и сређивањем својих јединица, бригада је изводила интензивну војно-политичку обуку и успоставила присан и топао однос са мађарским народом. Резултат тога био је прелазак још једне групе омладинаца у наше јединице.

Након седмодневног одмора дивизије 12. војвођанског корпуса, добијају наређење да пређу у Барању и од бугарских јединица преузму одбрану леве обале Драве, од њеног ушћа до Торјанаца. Бугарске јединице рокирале су се даље на запад.

Заједно са осталим бригадама, 7. бригада је 17. фебруара извршила покрет правцем: Мерење—Сигетвар—Сабад—Бахша—Оросаг—Седеркењ—Немет—Бољ, где се одморила, а затим 22. фебруара продужила до Мађар-Боља и 22. фебруара прешла у Барању, где су се 1. и 2. батаљон сместили у Кнежеве Винограде, а 3. и 4. батаљон у село Котлина. И гај напорни марш преко завејаних и клизавих путева Мађарске изведен је беспрекорно и уз добру маршевску дисциплину. У Барањи, заједно са осталим јединицама 51. дивизије, бригада је прешла у резерву 12. корпуса.

У БОРБИ ЗА ЛИКВИДАЦИЈУ НЕМАЧКОГ МОСТОБРАНА КОД БОЛМАНА

ПОЧЕТАК ФОРСИРАЊА И СТВАРАЊЕ НЕМАЧКОГ МОСТОБРАНА КОД БОЛМАНА

Након ликвидације вировитичког мостобрана, немачка Врховна команда је одлучила да убрза припреме за извођење своје тзв. Велике операције, са циљем да поврати Будимпешту и плодне житородне области у јужној Мађарској. Ради извођења тог последњег већег немачког противудара издвојене су снаге 6. армије и 6. генковске армије, прикупљене у рејону Блатног језера и Секешфехервара, затим 2. тенковска армија, која је имала задатак да наступа правцем: Нађ-Кањижа—Капошвар—Дунав. Група армија »Е« имала је задатак да са што јачим снагама садејствује 2. тенковској армији и да, након форсирања Драве, удари у бок и позадину наших, совјетских и бугарских снага у јужној Мађарској.

Немачка Врховна команда инсистирала је да се са извођењем »Велике операције« отпочне одмах после ликвидације вировитичког мостобрана, а најкасније до 26. фебруара 1945. године. Том плану успротивио се генерал Александар Лер, командант групе армија »Е« у Југославији, који је тражио да се почетак операције одгоди до половине марта. У прилог свом ставу он је наводио лоше временске услове, велику хладноћу и снег, те потребу да се прво рашчисти ситуација у источној Босни и Славонији, где су снаге НОВЈ непосредно угрожавале његову позадину и комуникације које изводе према реци Драви и просторији предстојеће операције. Као алтернативу генерал-пуковник Лер наводио

је могућност да немачке дивизије напусте Босну и ангажују се у Мађарској. Немачка Врховна команда одбацила је и један и други предлог генерала Лера и наредила Команди »Југоистока« да, уз истовремено извођење операција у Босни, отпочне припреме за извођење »Велике операције« у Мађарској.

Немајући другог избора, Команда »Југоистока« одвојила је за садејство 2. тенковској армији у Мађарској само три, уместо планираних пет дивизија (11. ваздухопловну, 297. пешадијску и 104. ловачку дивизију). Седма СС »Принц Еуген« дивизија морала је одмах да се упути у Босну, док се, ради парирања све јачим нападима снага 2. југословенске армије у источној Босни, те 6. и 10. корпуса у Славонији, морала издвојити и 117. немачку ловачку дивизију са сремског фронта.

Тако је због снажног дејства Народноослободилачке војске у Југославији, Команда »Југоистока« могла да издвоји само један — 91. армијски корпус, генерала Ермандсдорфа и неке делове 15. козачког корпуса. За разлику од осталих снага које су издвојене за »Велику операцију«, 91. армијски корпус није имао јачу подршку авијације и оклопних снага. Да би искористио успех и да би брзо избио на Дунав код Батине, након форсирања Драве, генерал Ермандсдорф је предвиђао убацивање брзопокретне 1. коњичке козачке дивизије на мостобран.

По плану команданта 91. армијског корпуса, 297. пешадијска и 104. ловачка дивизија имале су задатак да форсирају Драву код Доњег Михаљца, на сектору 1. бугарске армије, и да одлучним дејством у бок и позадину совјетске 57. армије, омогуће пробој фронта код Блатног језера и напредовање 2. немачкој армији према Дунаву.

Елитна и одморна 11. ваздухопловна пешадијска дивизија, подржана јаком ватром артиљерије, добила је задатак да форсира Драву, са главним местом прелаза код села Белишћа, а са помоћним код Нардске ске ле и села Бистринци. У свом саставу 11. ваздухопловна дивизија имала је 11. и 21. ловачки пук, са по три пешадијска батаљона, 11. артиљеријски моторизовани пук, са

три дивизиона, моторизовани пешадијски батаљон, један пионирски, такође, моторизовани батаљон, један допунски, пољски батаљон и 11. пук за снабдевање. Укупно бројно стање 11. дивизије није било велико — око 7.000 војника, али су то били све млади, здрави, одабрани и добро обучени војници, који су из ваздухопловних помоћних и других расформираних специјалних родова и служби, након повлачења из Грчке, сврстани у 11. ваздухопловну, пешадијску дивизију.

За извршење демонстративног прелаза код Осијека одређен је 11. моторизовани пешадијски батаљон, ојачан четом пионира.²⁰⁹

На левој обали Драве, од мађарско-југословенске границе до Старог Села, бранила се 16. војвођанска дивизија са 1. и 2. војвођанском бригадом у првој борбеној линији и 4. и 15. војвођанском бригадом у дивизијској резерви (4. бригада налазила се у селу Кашаду, а 15. војвођанска у селу Луч и Барањском Петровом Селу). Артиљеријска бригада те дивизије, подељена по дивизионима, налазила се на ватреним положајима у рејону Пешкура пуста, Деакова пустара и село Мајска Меја.

Лево од 16. дивизије, од Старог Села до ушћа Драве у Дунав, налазила се 36. војвођанска дивизија. Њена 11. бригада бранила је леву обалу Дунава, на сектору од ушћа Драве до Вуковара. Осијечка бригада налазила се у дивизијској резерви.

У резерви 12. војвођанског корпуса налазила се цела 51. војвођанска дивизија. Њене бригаде биле су распоређене према следећем: 7. бригада у селима Кнежеви Виногради и Котлина, 8. бригада у селима Драз, Гајић и Подоље, 12. бригада у селима Козарац и Каменац, 14. у селу Змајевац и Артиљеријска бригада у селима Болман и Јагодњак, одакле је подржавала 36. дивизију на Драви.

²⁰⁹ Оперативни дневник немачке Врховне команде, Библиотека ВИИ, рег. бр. 2706/8, ВЈ 6-2/53 и 4/53, стр. 88 и 81—85; Архив ВИИ, к. 70-А, рег. бр. 1/1-а, стр. 126—128, к. 71-А, рег. бр. 59/1-а, к. 70-А/И, рег. бр. 42/1а, к. 71/А, рег. бр. 41/1-а, к. 72-А, рег. бр. 3/1-а и 4/1-а, к. 71-А, рег. бр. 40/1-а и 71-А.

Сви обавештајни подаци прикупљени од наших, со-вјетских и бугарских војнообавештајних органа, говори-ли су о великој активности, припремама и концентри-сању непријатељских снага на десној обали Драве, па је штаб 3. армије, још од 1. марта упозорио потчињене штабове 16. и 36. дивизије на могућност форсирања Дра-ве и наредио строго приправност њихових јединица.

Међутим, упркос том наређењу, непријатељ је у току ноћи 5/6. марта потпуно изненадио јединице 1. и 2. бригаде 16. дивизије. Да би прикрио своје намере, непријатељ није извршио ни уобичајену артиљеријску припрему прелаза.

До зоре, непријатељ је овладао мањим мостобра-ном, чија се предња ивица протезала линијом: Гаковац (к. 87)—тг. 87—Дакова пустава—Баканска устава. Шта-бови 1. и 2. батаљона одмах уводе у борбу своје резерве, али је непријатељу пошло за руком да лако одбије њи-хове противнападе. Након тога непријатељ без оклева-ња уводи у борбу свој тек пребачени 2. батаљон 11. ловачког пука и до 7.00 часова заузима село Нови Бездан. За то време главнина 21. немачког ловачког пука поти-скује делове 2. војвођанске бригаде све до линије Бур-ћев Двор Нови Болман.

Сазнавши да је непријатељ форсирао реку Драву и успоставио мостобран на линији насипа и Старе Драве, штаб 16. дивизије издаје хитно наређење својој 4. бри-гади, која се налазила у Кашаду у дивизијској резерви, да одмах нападне непријатеља, спречи и заустави ши-рење његовог мостобрана.

У првом налету, два батаљона 4. бригаде и делови 1. војвођанске бригаде успевају да одбаце непријатеља са Барбара-канала. Непријатељ тада уводи у борбу своје новоприспеле делове и потискује 1. и 4. бригаду све до села Мајска Меја. Након неколико узастопних јуриша и противјуриша у којима је Мајска Меја прелазила из руку у руке, непријатељ је коначно заузео то село.

Штаб 16. дивизије истовремено уводи у борбу и два батаљона 15. војвођанске бригаде »Шандор Пете-фи«, који у силовитом јуришу заузимају село Болман, али одмах затим поново пада у руке непријатеља.

У 15.00 часова пристижу и преостала два батаљона 15. бригаде, који заједно са једним батаљоном 3. бригаде и по други пут избацују непријатеља из села Болман. Увече Немци доводе свеже снаге и у поновљеном јуришу потискују 15. војвођанску бригаду у северни део села.

Оцењујући да је непријатељ, изненадивши наше снаге, постигао први успех и да енергично продужава напред, штаб 3. армије наређује штабу 51. дивизије да пребаци своје две бригаде, 8. и 12. из североисточног дела Барање, на правац непријатељског наступања, тј. у рејон села Луч и Шумарине, и да их задржи у резерви. Још у току покрета штабови тих бригада добијају ново наређење да хитно помогну 16. војвођанској дивизији у заустављању даљег непријатељског надирања на линији: Нови Бездан—Болман. Дванаеста бригада ступа у борбу већ у 13.00 часова истог дана, одмах по пристизању, и до ноћи успева да одбије два јака непријатељска напада. Два батаљона 8. бригаде упућена су у рејон Жидо-пустаре, одакле је један батаљон придодат штабу I. бригаде, а један је посео положаје код села Мајска Меја.

У 20.00 часова истога дана наређено је и осталим бригадама 51. дивизије (7. и 14) да се пребаце на просторију села: Петловац—Луч, где су оне због своје удаљености стигле тек наредног дана.²¹⁰

Захваљујући нашој спорости и сукцесивном увођењу резерви, непријатељ је у току 6. марта успео да изврши свој дневни борбени задатак и да знатно прошири и учврсти свој мостобран. Једини неуспех претрпео је II. пешадијски батаљон, који је после тешких губитака код Жидо-пустаре био принуђен да се врати на десну обалу реке Драве. Батаљон поново прелази Драву након успостављања понтонског моста код села Белишћа, где остаје неко време у дивизијској резерви. Неуспех је претрпео и 11. допунски батаљон, који је вршио демонстративни прелаз у рејону Осијека. Ни други поку-

210 С. Савић, цитирао дело, стр. 114-Ц7.

шај тог батаљона да се под заштитом вештачке магле пребаци на леву обалу Драве није успео захваљујући будности и енергичном дејству 1. и 3. батаљона 6. војвођанске бригаде.

На бугарском одсеку фронта, 297. немачка пешадијска дивизија успела је да у току 6. марта заузме већи мостобран и да се приближи комуникацији Драва Сердехел—Шиклош. Употребивши јаке резерве и снажну подршку своје артиљерије, Бугари су успели да до краја дана зауставе даље непријатељске нападе и приморају га на одбрану.

Пробој совјетског фронта, јужно и северно од Блатног језера, који је отпочео истовремено, није тога дана дао планиране резултате. Због влажног тла јаке оклопне снаге 6. оклопне немачке армије, које су нападале на правцу Секешфехервара, нису знатније напредовале, док је 2. тенковска армија на правцу Капошвара напредовала свега два и по километра.

УВОБЕЊЕ У БОРБУ 7. ВОЈВОЂАНСКЕ БРИГАДЕ

Седмог марта ујутро, непријатељ је на Болманском мостобрану прикупио главнину 11. ваздухопловне дивизије и отпочео са још жешћим и организованијим нападима са циљем да прошири свој мостобран у правцу Барањског Петровога Села и Петловца.

Наређење за покрет из Кнежевих Винограда, 7. војвођанска бригада добила је 6. марта у 21.00 час. Усиљеним маршем њени батаљони су у 23.45 стигли у село Козарац, где су добили ново наређење да продуже марш до села Луч. У 4.30 часова бригада се већ налазила у Лучу. Пошто је непријатељ у том тренутку заузео Стари Болман и Нови Бездан, 7. бригада је у Лучу добила наређење да се хитно пребаци у Петловац, на правац непријатељског наступања. У међувремену, непријатељ је заузео и село Мајске Меје и енергично настојао да заузме раскрсницу путева и комуникацију Болман—Петарда (Барањско Петрово Село). У таквој ситуацији, штаб 51. дивизије одлучује да 7. војвођанску

бригаду уведе у борбу на правцу најјачег непријатељског притиска, северно од Болмана, између к. 92 и к 91, где се истовремено налазио и спој између 36. и 16. војвођанске дивизије. Удесно од 7. бригаде, нешто мало раније, уведене су у борбу још две бригаде 51. дивизије (8. и 12).

Седмог марга, у 13.30 часова, наређен је општи противнапад наших дивизија. У том наређењу 7. бригада је добила задатак да запоседне комуникацију Болман—Петарда, коју је непријатељ већ држао под контролом своје јаке артиљеријске и минобацачке ватре и да са тих положаја, заједно са осталим бригадама, нападне и заузме село Болман и Мајске Меје. Десно од 7. бригаде нападала је 15. војвођанска бригада »Шандор Петефи« из 16. дивизије, а лево 5. војвођанска бригада 36. дивизије.

У 14.00 часова, након краће артиљеријске и минобацачке припреме, 7. бригада је кренула у напад. Још у току подилажења комуникацији, бригада је захваћена јаким непријатељском минобацачком ватром, нарочито у рејону раскрснице путева Болман—Петловац, коју је непријатељ по сваку цену желео да задржи под својом контролом и да је заузме. Да би што пре изашли из зоне непријатељске ватре и смањили губитке, батаљони 7. бригаде били су принуђени да се преко врло прегледног и чистог терена развију из маршевских, четних и водних колона у стрељачки строј. Тако развијени и уз максимално коришћење преосталог растиња — винограда и кукурузишта, они су успели да се приближе селу Болман са северне и североисточне стране. У силовитом јуришу, који је одмах затим уследио и трајао све до 16.00 часова, 7. бригада је успела да упадне у село и заузме десетак кућа на његовој североисточној страни. Непријатељ се огорчено бранио, вешто користећи постојеће бетонске бункере, које је изградила бивша југословенска војска и сваку кућу и грађевину од чврстог материјала. Пошто су крилне јединице — 5. и 15. војвођанска бригада — заостале у свом нападу и заустављене испред својих полазних положаја, а непријатељ сву своју ватру и протавнападе усредсредео на

истурене делове 7. бригаде, командант бригаде је наредио својим батаљонима да се повуку стотинак метара од села Болмана и утврде на достигнутим положајима.

Након уковавања и краће артиљеријске припреме, у 21.00 час, наши борци су још једном покушали да заузму село Стари Болман, али ни тај јуриш, као ни претходни, није успео из истих разлога, упркос врло високом моралу и борбеном расположењу наших бораца.

О карактеру, жестини и држању наших бораца најбоље говоре следећи подаци: 7. марта, само у току два јуриша на село Болман, 127 бораца и руководиоца бригаде избачено је из строја. Од 19 руководиоца, колико је тога дана избачено из строја, девет су били командири и комесари чета, пет командири водова и делегати и три батаљонска руководиоца. Погинули су командири чета: Милорад Владисављевић, Славко Дотлић и Петар Крстић.

У току тога поподнева, у свега два јуриша на Болман, бригада је утрошила 74.410 пушчаних метака и аутоматске муниције. Минобацачи су испалили 1.100, а топови 205 зрна. На непријатељске бункере је бачено 110 ручних бомби и испалењено 120 метака из противтенковских пушака.²¹¹

Ни остале бригаде 51. и 16. војвођанске дивизије нису тога дана постигле веће резултате. Напротив, непријатељу је пошло за руком не само да заустави општи напад наших јединица него и да прошири свој мостобран у правцу комуникације Болман—Петарда и да овлада селом Мајска Меја.

²¹¹ Архив ВИИ, к. 1400, рег. бр. 2-1/4 и Бојна релација 7. војвођанске бригаде за март 1944. и к. 1400, рег. бр. 47-1/3 (Оперативни дневник штаба 7. ВУБ).

ПРЕЛАЗ У ОДБРАНУ

Истурена на северним и источним прилазима Болмана, на положајима који још нису били уређени и довршени, 7. бригада је у току наредног дана и даље трпела велике губитке од непријатељске артиљерије и минобацача. Да би смањио те губитке, штаб бригаде извлачи у резерву и један батаљон на прихватну линију у Виноградима, северно од Болмана. Но, и поред тих мера и наређења за интензивно укопавање на достигнутим положајима, тога дана из строја је избачено 97 бораца бригаде (28 погинуло, 64 рањено и пет контузовано). Истог дана почела је да дејствује непријатељска артиљеријска група, која је у међувремену пребачена на насип Драве, код пустаре Гаковац, па је због мале удаљености ватрених положаја њена ватра најефикасније тукла по положајима 7. војвођанске бригаде.

Девог марта у 7.00 часова непријатељ је без икакве претходне припреме предузео напад и успео да овлада Барањским Петровим Селом. Осма војвођанска бригада предузима противнапад, али није успела да поврати село. Охрабрен тим успехом, непријатељ у 15.20 часова, предузима општи напад на целом фронту и пробија нашу линију одбране на сектору 14. војвођанске бригаде, код шуме Палеж. То му омогућава да потпуно овлада комуникацијом Болман—Барањско Петрово Село и важном саобраћајном раскрсницом путева код к. 92, те и делом шумице Палеж. На сектору 16. дивизије непријатељ заузима пустару Пишкура.

Да би што боље искористио свој успех на сектору 14. бригаде, непријатељ предузима нови напад у правцу Петловца са циљем да што пре овлада тим селом и пресеке комуникацију Болман—Петловац. Напредујући на споју између 12. и 14. војвођанске бригаде, он је успео да продре све до циглане »Кобија« и угрози село Петловац, у коме се налазио штаб 51. дивизије са приштапским деловима и болницом. Ситуација је постала критична. Да би се затворила створена бреша, на правац непријатељског наступања хитно је упућен 4. батаљон 7. војвођанске бригаде. У снажном противнападу, заједно са крилним деловима 12. и 14. војвођанске брига-

де, 4. батаљон успева да потисне непријатеља до саме цесте Болман—Барањско Петрово Село, где је заустављен снажном артиљеријском, митраљеском и минобачачком ватром. Трпећи осетне губитке на отвореном и тученом простору, без подршке осталих наших јединица, 4. батаљон 7. бригаде искористио је долазак ноћи и повукао се, односно изравнао своју линију одбране са јединицама 12. и 14. војвођанске бригаде.

Да би олакшао ситуацију на осталим секторима фронта и потпомогао поменути противнапад 4. батаљона у правцу комуникације Болман—Петарда, штаб 7. војвођанске бригаде предузима нови напад на село Болман. У 14.07 часова 1. батаљону полази за руком да продре у источни део села, где све до 16.00 часова води жестоке уличне борбе.²¹²

У 20.00 часова непријатељ предузима снажан противнапад са намером да поврати изгубљени део Болмана. Пошто је остао без муниције и подршке осталих јединица и суседа, 1. батаљон се у току ноћи повукао на своје полазне положаје.

У току 9. марта погинуло је 17, рањено 68 и контузовано девет бораца 7. војвођанске бригаде. Укупно, из строја су избачена 94 борца.

Велика је штета што успех 1. батаљона није искориштен за убацивање нових јединица ради истеривања непријатеља из Болмана и удара у бок и позадину његових снага које су у том тренутку биле усмерене ка Петловцу и Барањском Петровом Селу.

Десетог марта на сектор који држи 7. бригада пристигао је један дивизион руских реактивних минобачача »каћуша«, које врше артиљеријску припрему и подржавају напад на село Болман. Са северне стране у напад је кренула 12. војвођанска бригада и 2. батаљон 7. бригаде. Са источне стране у село је опет кренуо 1. батаљон. Поновила се готово иста слика. Дванаеста бригада је заустављена на својим полазним положајима, а батаљони 7. бригаде, упркос јакој непријатељској

²¹² У тим борбама рањени су и командант 1. батаљона Милан Стојковић Микаћ и још шест четних и водних руководиљаца.

ватри из бивших југословенских бункера са северозападне ивице села, успевају да се домогну првих кућа и надиру према центру села. После огорчене борбе и снажних непријатељских противнапада, наши батаљони су поново принуђени да се врате на своје полазне положаје. Губици су били осетни, нарочито губици руководећег кадра. Погинуло је 23, рањено 71 и контузовано шест другова.²¹³

Наредних неколико дана протекло је без већих промена. Увођењем 51. дивизије на правац непријатељског главног удара, свакодневни јуриши и активна дејства њених бригада, сломили су офанзивни дух непријатеља на том сектору фронта, где је био усмерен његов клин пробоја. Тај клин сломљен је на раскрсници путева и јужним прилазима села Петловац. Непријатељ се морао задовољити заузимањем раскрснице путева и комуникације Болман—Барањско Петрово Село. Наредних неколико дана он грчевито настоји да задржи достигнуту линију, а посебно раскрсницу путева, где се добро утврдио. Наше јединице, такође, прелазе у одбрану на том сектору и уређују 2. и 3. одбрамбену линију. Почев од 12. марта, совјетска и наша авијација непрекидно бомбардује непријатељске положаје у Болману, Мајским Мејама, и његове артиљеријске положаје на насипу Драве код Гаковца.

Дванаестог марта један вод 7. бригаде, ојачан митраљезима и минобацачима, приликом насилног извићања упада у село Болман и заузима шест кућа, које је успео да задржи. Погинуло је пет наших бораца, а рањено 14.²¹⁴

213 Архив ВИИ, к. 1400, рег. бр. 2-1/4. Од руководиоца рањени су командант и помоћник комесара 3. батаљона, Пера Пиртић и Бора Везилић, који су касније подлегли ранама, затим заменик команданта бригаде Бура Рамас, заменик команданта батаљона Љубомир Пантелић, командири чета Драга Петаковић, Крста Радовић и Никола Барчевић, комесари чета Никола Марјановић, Радован Исаков и Лазар Антонијевић и заменици командира чета Јурај Чикош и Димитрије Боцковић.

214 Погинуо је Миливој Чекић, комесар чете, а рањени су Жарко Коканов, помоћник обавештајног официра, Пера Радивојевић, комесар чете, Мујадис Хацић, заменик командира чете и Лука Јелић и Јусуф Јунузовић, водници.

Пошто су сва његова даља настојања да се пробије у правцу севера и североистока и да преко Белог Манастира избије на Дунав наишла на жилаву и огорчену одбрану наших бригада и претрпела неуспех, непријатељ покушава да то учини на другим секторима фронта. То му полази за руком ноћу 17/18. марта.

Уводећи у борбу један пук 1. коњичке козачке дивизије и неке делове из Борбене групе »Фишер«, изненадним нападом непријатељ успева да заузме село Торјанци. Снажним противнападом бригада 16. војвођанске дивизије, којима садејствује један бугарски пешадијски пук и један моторизовани пук Црвене армије, непријатељ је из тог села протеран на своје полазне положаје.

Због продора непријатељске коњице на болмански мостобран, дуж целог фронта хитно се израђују противкоњичке препреке, које неће послужити својој намени, пошто се непријатељ већ тих дана припрема за напуштање мостобрана.²¹⁵ Његова »Велика операција« у Мађарској, после почетних успеха код Блатног језера, Секешфехервара и Капошвара заустављена је жилавим отпором трупа Црвене армије, те наших и бугарских јединица на мостобранима код Доњег Михољца и Болмана.

ЛИКВИДАЦИЈА МОСТОБРАНА

Услед жилаве и активне одбране наших јединица и свакодневног и ефикасног бомбардовања наше и совјетске авијације, осећају се први знаци деморализације непријатеља на болманском мостобрану. У таквој ситуацији, штаб 3. армије припрема општи напад за ликвидацију мостобрана. По заповести штаба армије, напад је требало отпочети 21. марта, али је по сугестији штаба 3. украјинског фронта одгођен за 22. март. Непријатељ је, као што ћемо видети, предухитрио наше намере...

²¹⁵ Архив ВИИ, к. 1400, рег. бр. 3-24. У посебној заповести штаба 7. војвођанске бригаде (оп. бр. 94 од 18. III) наређена је општа будност и припрема за одбрану од напада коњице.

По заповести штаба 7. бригаде, напад је требало извршити са три батаљона у линији, док је 4. батаљон задржан у резерви. Трећи батаљон је добио задатак да обилазним маневром са северозапада, са коте 92, изби-



Ликвидација мостобрана код Болмана

је на раскрсницу пута за Мајске Меје и омогући 2. батаљону да заузме раскрсницу путева и продре у село Болман са његове западне стране. Први батаљон је са својих полазних положаја требало да нападне Болман са

источне и североисточне стране у правцу цркве, а затим да продужи гоњење непријатеља у правцу насипа и коте 88, ослонцем лево, на 3. бригаду 36. дивизије, и десно, на 3. батаљон 7. бригаде.

Подилажење непријатељским положајима отпочело је у 3.30 часова, чим се осетило да се непријатељ извлачи са својих положаја. У 4.00 часа наши батаљони су без борбе ушли у Болман и одмах продужили гоњење непријатеља, који је одступао, водећи слабије борбе са његовим заштитничким деловима. Непријатељ жури да се домогне Дравског насипа, где образује мањи мостобран, одакле се припрема да пружи одсудну одбрану ... Наше јединице прате непријатеља у стопу, наносећи му осетне губитке, али их пред Дравским насипом зауставља јака ватра његових минобацача и митраљеза. У напуштеном Болману и дуж целог пута свога повлачења, непријатељ се обилато користи ратним лукавствима, противтенковским и противпешадијским минама и фугасама. У скоро свакој напуштеној кући, на прозорима, вратима и бравама, постављене су »мине изненађења« од којих страдају наши борци ненавикнути иа тако перфидан начин ратовања.

У току тих борби и гоњења непријатеља, погинуло је девет а рањено 11 бораца 7. бригаде. Пред сам крај борби погинуо је неустрашиви и по својим извиђачким подвизима у целој 3. армији познат обавештајни официр и начелник Обавештајног одсека бригаде Радован Петковић Мата. Од нагазне мине у Болману су погинула и три руководиоца из 1. батаљона: Стеван Бранков, помоћник комесара чете, Јован Чикош, комесар чете, и Живко Попов, командир вода.

Тако је 7. војвођанска бригада изашла из болманске битке умањена за једну петину свога састава. За свега 16 дана борби погинула су укупно 104 борца и руководиоца бригаде, 302 су рањена и 31 контузован. Укупно, из строја је избачено 437 бораца. Били су то велики губици, који потврђују са каквом су жестином, одлуч-

ношћу и борбеним моралом борци 7. војвођанске ушли у ту битку.²¹⁶

Наше јединице су имале тако велике губитке због веома неповољних, брисаних и откривених положаја преко којих се јуришало, углавном дању, под јаком непријатељском митраљеском, артиљеријском и минобачком ватром. У тој борби непријатељ је изменио своју ранију тактику, па је своје нападе изводио ноћу, док су наши противнапади извођени дању и при доброј видљивости терена. У својој одбрани непријатељ је врло вешто искористио свако насељено место, зграду од тврдог материјала, утврђења бивше југословенске војске, ивице шуме, дубоке канале и дрвореде поред путева, док су се наши положаји протезали преко оголелих ораница, у на брзину ископаним плитким рововима и саобраћајницама. Релативно велики број четних и батаљонских руководилаца избачен је из строја управо зато што су се морали кретати по издуженој линији фронта, изложени прецизној ватри немачких снајпериста. На тако откривеном положају непријатељска артиљерија је лако учавала и проналазила командна места и осматрачнице наших штабова.

МЕСТО И УЛОГА 7. ВОЈВОЂАНСКЕ БРИГАДЕ НА БОЛМАНСКОМ МОСТОВРАНУ

Подаци о броју утрошене муниције понекад врло убедљиво говоре о жестини и љутини боја и месту у улози неке јединице у одређеној борби. Податак да је у тој бици, за свега три дана (од 7. до 9. марта), 7. бригада испалила 232.677 зрна из лаког пешадијског наоружања, говори о томе да се она налазила у жаришту битке и на главном правцу непријатељевог удара и наших противнапада. Њени борбени положаји налазили су се

²¹⁶ У болманској бици погинуло је и рањено укупно око 2.000 бораца. Из јединица 12. војвођанског корпуса погинуло је укупно 616 бораца, 2.270 је рањено, а 129 нестало (С. Савић и Ж. Атанацковић, Трећа армија, Нови Сад, 1981. година, стр> 217).

на самом врху немачког ударног клина. Својом упорном одбраном, жилавошћу и решеношћу да непријатељу не уступи ни један иедаљ својих положаја и активним и свакодневним јуришима, 7. бригада је допринела не само да се отупи и заломи врх немачког клина, који је првобитно био усмерен преко њених положаја, него и да се он коначно сломи и усмери другим правцима.

Положаји на које је 7. војвођанска бригада распоређена одмах по увођењу у борбу, а који су се протезали од коте 92 до коте 91, остали су у њеним рукама све до краја битке. Непријатељ у њих није успео да се уклати нити да их угрози ни у једном тренутку. И више тога . . . , њени силовити јуриши на Болман, у коме се налазило тежиште непријатељске одбране на болманском мостобрану, уличне борбе и продори у центар непријатељског чвора одбране са великим бројем бункера од армираног бетона, утврђења, минских и жичаних препрека, потврђују нашу констатацију о веома значајној улози 7. војвођанске у тој неоспорно тешкој борби војвођанских бригада и јединица.

Допринос тој бици пружио је 4. батаљон и 2. чета 2. батаљона 7. бригаде, 9. марта код Циглане и на комуникацији Болман—Петловац. Његова је заслуга што непријатељ није успео да продре у Петловац и што је његов ударни клин враћен поново на раскрсницу путева и комуникацију Болман—Барањско Петрово Село.

Уопште узев, борбе на болманском мостобрану представљају још једну славну страницу на борбеном путу 7. војвођанске бригаде. По жестини боја, месту и улози коју је у тој бици одиграла, борба код Болмана, може се ставити одмах иза батинске битке. Седма војвођанска бригада у тој борби није имала слабих места. У тој бици бригада није имала ни једног »несталог борца«. Непријатељ није успео да преотме ни једну пушку, ров или положај. Напротив, њени борци су испољили висок борбени морал и велику упорност и одлучност у борби, а бригада је још једном потврдила своју високу борбену вредност, стечену у ранијим борбама,